

Verslag JB Congres Digitalisering van het Bestuursrecht

*N.N. Bontje**

1. Introductie

Digitalisering van het bestuur(srecht) leeft! Dat bleek eens te meer tijdens het JB Congres Digitalisering van het Bestuursrecht op 10 december 2013 in Utrecht. Zo voorziet het programma Kennis en Innovatie (KEI)¹ in de digitalisering van de civielrechtelijke en bestuursrechtelijke procedure.² Daarnaast beoogt KEI procedures te vereenvoudigen en versnellen en de civiele en bestuursrechtelijke procedures te uniformeren. Ook aan bod komt het i-NUP-project (dit staat voor implementatie Nationaal uitvoeringsprogramma) dat een overheidsbrede implementatie van digitale dienstverlening zal bewerkstelligen.³ Sandra van Heukelom-Verhage (advocaat bij Pels Rijcken & Droogleevoer Fortuijn advocaten en notarissen), een van de sprekers tijdens het JB Congres, zegt dan ook dat op de korte termijn de web portals 'Mijn Zaak' en mijn 'Mijn Overheid' dé manier van communiceren met de rechtspraak respectievelijk over-

heid zullen zijn. In de digitale 'Mijn Zaak'-omgeving kunnen rechtszoekende burgers en bedrijven straks via slimme digitale formulieren beroep instellen, met iDeal hun griffiekosten betalen en met behulp van een zittingsprikket verhandelingen, behalve de zitting, vinden dan plaats via 'Mijn zaak'.

Naast Van Heukelom-Verhage, spreken ook Remco van den Heuvel (document- en kennismanagement expert bij Xinno) en Menno Weij (advocaat bij SOLV advocaten) tijdens het JB Congres. Aan het KEI-programma wordt door alle drie de sprekers in meer of mindere mate aandacht besteed. Van eind oktober tot eind december jongstleden heeft het daarop gebaseerde concept-wetsvoorstel online ter consultatie gelegen.⁴ De sprekers zijn voorstanders van digitalisering van gerechtelijke procedures (Van den Heuvel en Weij wijzen beiden lachend op de antieke fax die door de rechtspraak in stand wordt gehouden), maar besteden ook aandacht aan de stappen die nog genomen moeten worden. De digitalisering van de bestuursrechtelijke procedure zal gefaseerd worden ingevoerd en veel partijen moeten zich nog klaar gaan maken voor het (volledig) werken met digitale dossiers.⁵ Op grond van het

* Nina Bontje volgt de master Legal Research, specialisatie staats- en bestuursrecht aan de UU. De auteur dankt André Verburg voor zijn nuttige commentaar op eerdere versies van dit verslag.

1 Eigenlijk zijn dat twee programma's, één van het Ministerie van Veiligheid en Justitie over aanpassing van de noodzakelijke wetgeving en één van de Raad voor de rechtspraak over het inrichten van de organisatie en het voorzien in de nodige digitale omgevingen.

2 Waarbij alleen de mondelinge behandeling ter zitting als niet-digitaal overblijft.

3 <http://e-overheid.nl/onderwerpen/stelselinformatiepunt/1339-de-kansen-van-i-nup>.

4 Voorstel tot wijziging van het Wetboek van Burgerlijke Rechtsvordering en de Algemene wet bestuursrecht in verband met vereenvoudiging en digitalisering van het procesrecht. Zie www.internetconsultatie.nl/kei.

5 De invoering van de eerste fase staat gepland voor juli 2015. In de eerste fase moeten de bestuursrechtelijke

voorgestelde artikel 8:36a, eerste lid, Awb moet beroep straks digitaal worden ingesteld, tenzij de rechter anders bepaalt vanwege artikel 8:29 Awb (beperkte kennisneming van stukken) of het beroep wordt ingesteld door een natuurlijke persoon die voor zichzelf procedeeert én niet worden bijgestaan door een derde die beroepsmatig rechtsbijstand verleent. Burgers mogen daarmee wel, maar moeten niet digitaal procederen. Door de veranderingen die in het verschiet liggen was er voldoende stof ter bespreking tijdens het JB Congres, variërend van het onderwerp in hoeverre bestuursorganen al digitaal werken tot de technische obstakels van digitalisering.

2. **Bereidheid en voordelen van digitalisering voor bestuursorganen en rechtspraak**

Over de voordelen van digitalisering van het bestuursrecht zijn zowel sprekers als aanwezigen het eens: bij een volledige digitale procesvoering heeft men altijd en overal toegang tot het dossier, het is duurzaam, 'van deze tijd' en efficiënt. Van Heukelom-Verhage wijst voorts op een grote kans voor bestuursorganen. Zij krijgen door het KEI-programma nu de kans om de digitalisering van hun eigen processen in de pas te laten lopen met de digitaliseringsslag van de rechtspraak. Ter illustratie noemt Van Heukelom-Verhage, die zelf regelmatig optreedt als gemachtigde van bestuursorganen, een grote zaak die bij een advocaat binnenkomt waarbij de cliënt (een bestuursorgaan) honderden documenten aanlevert in een document met als naam bijvoorbeeld "januari 2010". De advocaat moet die grote hoeveelheid documenten vervolgens allemaal doorlopen, het document opknippen, de losse documenten een nieuwe naam geven en die opnieuw sorteren, alvorens het als digitaal dossier kan worden ingediend bij de rechter. Bestuursorganen kun-

nen voorkomen dat zij of hun gemachtigden al die extra handelingen moeten verrichten door intern al rekening te gaan houden met de vraag uit de externe wereld. Cas Christiani (teamleider bij de Gemeente Breda) vraagt zich af of er ook een verplichting komt tot een digitale bezwaarfase. Van Heukelom-Verhage zegt dat die verplichting er nu nog niet is vanuit het idee dat de voorfase vooral makkelijk en informeel moet zijn. Opgemerkt wordt wel dat het wenselijk is dat bestuursorganen ook in de bezwaarfase bij de dossiervorming al zoveel mogelijk rekening gaan houden met de vereisten die door de rechtspraak aan digitale stukken worden gesteld, omdat dit veel werk kan schelen wanneer na het bezwaar beroep wordt ingesteld. Bovendien zal de voorfase op een zeker moment waarschijnlijk ook worden gedigitaliseerd. Een ander voordeel van een interne digitaliseringsslag bij bestuursorganen is dat uitwisseling van informatie tussen bestuursorganen onderling wordt vergemakkelijkt.

Stand van zaken bij bestuursorganen

Van Heukelom-Verhage behandelt vervolgens de vraag in hoeverre bestuursorganen hun interne processen (zoals digitale documentenopslag en de organisatorische inbedding van digitale processen in systemen) en externe processen (verkeer met burgers, verkeer met andere bestuursorganen en verkeer als procespartij) tot dusver hebben gedigitaliseerd. Zij noemt dat uit onderzoek van Ernst & Young blijkt dat Nederlandse bestuursorganen het prima doen in vergelijking met andere EU-lidstaten wat de digitalisering van het externe verkeer met burgers betreft. Zo kunnen 59% van de overheidsproducten, zoals een kapvergunning en kinderbijslag, volledig digitaal worden afgenomen. Op het gebied van online bezwaar maken blijven Nederlandse bestuursorganen echter achter: bij 160 van de 415 gemeenten is het mogelijk om bezwaar digitaal in te dienen en slechts in 16 gemeenten kan dat zonder DigiD. Reden voor de onmogelijkheid

asiel- en bewaringsprocedures voor de rechter volledig zijn gedigitaliseerd.

om digitaal bezwaar te maken is de angst van bestuursorganen voor een aanzuigende werking. Burgers zouden te gemakkelijk bezwaarschriften in gaan dienen met behulp van een gestandaardiseerd formulier, terwijl bestuursorganen vervolgens aan de strikte Awb-procedure vastzitten. Van een aanzuigende werking is echter geen sprake bij de gemeente Den Haag, die het schoolvoorbeeld is op het gebied van de digitale bezwaarprocedure. Via een online loket kan men bij de gemeente Den Haag een bezwaarschrift indienen en vervolgens via 'Mijn Haagse zaken' het volledige proces track-tracen. Dat houdt in dat burgers in een soort tijdlijn de status van hun bezwaarzaak kunnen volgen. Zo kunnen zij zien wanneer de gemeente een bepaalde handeling in hun zaak heeft verricht en vindt er voorlichting plaats over de verschillende stappen in de procedure. Volgens Van Heukelom-Verhage wordt het burgers juist door deze track and trace-functie duidelijk dat bij het behandelen van een bezwaarschrift meer komt kijken dan 'één druk op de knop'. De deelnemers aan het congres vinden het track and trace-systeem een instrument dat bij de digitalisering binnen bestuursorganen daadwerkelijk bij kan dragen aan een betere dienstverlening door de overheid.

Voordelen van gedigitaliseerde bestuursrechtspraak

De deelnemers noemen ook de voordelen van digitalisering van bestuursrechtelijke procedures in beroep en hoger beroep. Els van Nieuwkerk-de Jong (jurist bij het Nederlands Register Gerechtelijk Deskundigen) somt deze voordelen op, te weten efficiëntie, effectiviteit, tijdigheid, een snellere doorlooptijd en betere toegankelijkheid van stukken. Een specifiek voorbeeld van een voordeel van gedigitaliseerde rechtspraak dat tijdens het congres naar voren komt is de mogelijkheid dat buiten-zittingszaken niet meer worden verdeeld over de elf rechtbanken, maar in plaats daarvan worden afgehandeld door één landelijke unit (een soort

twaaalfde rechtbank). Bij het landelijke, digitale loket worden de kennelijke niet-ontvankelijkheidszaken uit de binnengekomen procedures gevestigd en doorgestuurd naar die aparte landelijke unit. Als er geen zitting is, is het ook niet nodig ze over de elf rechtbanken te verdelen. Hoewel sommige aanwezigen zich afvroegen welke rechter zich daarop zou willen toeleggen, zijn de aanwezigen over het algemeen voorstander van dit idee. Het draagt bij aan de doorlooptijd, aan de uniforme rechtstoepassing en is efficiënt, licht Chris van den Bergh (manager productgroep juridische zaken bij de gemeente Utrecht) toe.

Weij wijst voorts op de mogelijkheid om in het bestuursrecht het geschreven proces-verbaal te vervangen door een beeld- of geluidsopname (het voorgestelde artikel 8:36e Awb). Hij noemt dit ideaal, omdat dit een hoop discussie voorkomt, bijvoorbeeld over wat een getuige heeft gezegd. Weij vertelt daarbij dat er binnen de rechtspraak wel enige weerstand op dit voorgestelde artikel bestaat. André Verburg (senior-rechter inhoudelijk adviseur bij de rechtbank Midden-Nederland) licht in reactie daarop toe dat er twee gevoelens binnen de rechtspraak bestaan. Sommigen vinden dat in artikel 8:36e Awb moet worden opgenomen dat de regie bij beeld- en geluidsopnames bij de rechter ligt. Volgens hen zou niet iedere opname met een mobiele telefoon onder artikel 8:36e Awb moeten vallen. Daarnaast noemen sommigen binnen de rechtspraak het probleem van de doorzoekbaarheid van beeld- of geluidsopnamen. Waar rechters gemakkelijk een papieren proces-verbaal even kunnen doorbladeren om een bepaalde passage op te zoeken, is dat niet werkbaar bij (lange) beeld- of geluidsopnamen. Sebastiaan Levelt (advocaat bij Wieringa advocaten) verwacht dat de doorzoekbaarheid van geluidsbestanden met behulp van bepaalde nieuwe technieken wel zal verbeteren, waardoor men bijvoorbeeld naar bepaalde woorden in een opname kan zoeken. Vanuit het publiek klinkt nog dat het gebruik van beeld- of geluids-

opnamen ook aantrekkelijk is in de bezwaar-fase en dat die mogelijkheid waarschijnlijk niet lang op zich laat wachten.

Inmiddels zijn er verschillende pilots en initiatieven gestart op het gebied van digitaal procederen. Weij wijst op de e-Kantonrechter bij de rechtbanken Rotterdam en Oost-Brabant, het digitale loket van de rechtspraak en de burenen-rechter.⁶

3. **Punten ter overdenking voor bestuursorganen en de rechtspraak**

Naast de voordelen, kansen en reeds ontplooi-de projecten en initiatieven wordt tijdens het congres ook gesproken over aandachtspunten voor bestuursorganen en de rechtspraak bij de te maken digitaliseringsslag.

Het meest voor de hand liggende aandachtspunt is de beveiliging van gegevens. Van Heukelom-Verhage noemt de angst voor hackers als een van de grootste obstakels voor bestuursorganen om volledig digitaal te gaan werken. Zo ook bij de gemeente Amsterdam, die een van de achterlopers is op het gebied van digitalisering. Ook Arditza de Groot (advocaat bij Bos-selaar & Strengers) wijst op beveiligingsvraagstukken als bedreiging voor het slagen van digitaliseringsprojecten. Van den Heuvel noemt voorts het gevaar dat bij het versturen van documenten 'onder water' allerlei metadata wordt meegestuurd met het document, zoals wie de auteur van het document is en hoe lang er aan het document is gewerkt. Dat kan voor een juridisch professional onwenselijk zijn. Johan Feunekes, jurist bij het Waterschap Noorderzijlvest, is benieuwd naar de mogelijkheden om dat te voorkomen. Uit Van den Heuvels antwoord blijkt dat dit niet lastig is; er zijn verschillende tools om metadata te strippen. Dergelijke tools geven een waarschuwing wanneer je een document verstuurt waar nog allerlei metagegevens aanhangen. Een volgend

beveiligingsvraagstuk dat aan bod komt, is het door Opstelten voorgestelde digitale depot.⁷ Weij licht toe dat dit voorstel inhoudt dat er één digitaal archief moet komen waarin processtukken digitaal beschikbaar blijven. Hij merkt op dat een dergelijk depot privacygevoelig is. Het College bescherming persoonsgegevens is groot voorstander van het decentraliseren van persoonsgegevens, terwijl in de brief van Opstelten wordt gesuggereerd dat alle gegevens 'op een grote hoop worden gegooid'.

Een tweede aandachtspunt bij digitalisering is dat er veranderingsgezindheid binnen een organisatie moet bestaan. De Groot noemt dan ook dat het bij de digitalisering van het bestuur en de bestuursrechtspraak van belang is dat goodwill wordt gecreëerd binnen de desbetreffende organisaties.

Ten derde noemen aanwezigen dat een gebrek aan vaardigheden van sommige burgers problematisch kan zijn bij de digitalisering van het bestuur en de bestuursrechtspraak. Een tegengesteld is echter dat die problematiek zich vanzelf door het verloop van de tijd oplost. De onmogelijkheid om digitaal te communiceren kan echter ook voortkomen uit het feit dat sommige burgers geen DigiD hebben. Frank van Ommeren (hoogleraar staats- en bestuursrecht aan de VU en redactielid van dit tijdschrift) haakt daarop aan en noemt dat het voor mensen die vóór 1994 Nederland hebben verlaten inderdaad lastig kan zijn om een DigiD te verkrijgen. De Nationale ombudsman zet zich voor deze mensen in. Het ontbreken van een DigiD als oorzaak voor ontzegging van de toegang tot de rechtspraak wordt als heikel punt beschouwd.

Aandachtspunten voor bestuursorganen

Vervolgens worden er aandachtspunten genoemd die specifiek van belang zijn voor bestuursorganen. Van Heukelom-Verhage gaat

6 www.rechtspraak.nl/Actualiteiten/Nieuws/Pages/Burenrechter-smoort-ruzie-in-de-kiem.aspx.

7 www.rechtspraak.nl/Actualiteiten/Nieuws/Documents/brief%20Opstelten%20kwaliteit%20rechtspraak-juni%20TK.pdf.

in op de verschillende oorzaken van de terughoudendheid van bestuursorganen om de digitale weg open te zetten voor verkeer met burgers. Zij noemt dat bestuursorganen bang zijn voor een toestroom van Wob-verzoeken, er vaak het idee bestaat dat digitalisering vooral tijd en geld kost en er kanaliseringproblemen zijn (wie moet op wat gaan beslissen?). Daarnaast sprak zij, zoals hierboven al genoemd, over de angst voor hackers. Ook in het interne proces van bestuursorganen is er volgens Van Heukelom-Verhage nog een en ander te doen. Zo moet er binnen veel bestuursorganen duidelijkheid komen over wie het dossier beheert en wie verantwoordelijk is voor de naamgeving aan documenten. Dit kan een jurist zijn die een document kan kwalificeren of iemand met een administratieve functie die de inhoud niet kent. Dat punt is bijvoorbeeld van belang voor (verkapte) Wob-verzoeken die bestuursorganen ontvangen. Wat de naamgeving betreft, moeten bestuursorganen gaan anticiperen op de eisen die de rechtspraak aan stukken stelt, zodat wanneer een procedure aanhangig wordt gemaakt tijd en moeite kan worden gespaard. Van Heukelom-Verhage noemt dit punt een aantal keer. Zij overtuigt dat hier een reëel probleem ligt: met een document als een omgekeerde schoenendoos is het ondoenlijk om digitaal te procederen.

Lynn van der Velden (projectleider bij het Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties) noemt voorts dat bij digitalisering (en daarmee standaardisering) het gevaar bestaat dat er geen ruimte meer is voor maatwerk en het persoonlijk contact van burgers met de overheid daardoor het onderspit delft. De deelnemers van het congres noemen dat die valkuil kan worden voorkomen door de persoonlijke toon in de communicatie met burgers te waarborgen, ook wanneer er sprake is van een automatisch gegenereerde brief. Daarnaast wijst Van der Velden op Prettig contact met de overheid, een programma van het Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties dat een informele aanpak in het contact

tussen bestuursorganen en burgers bevordert. Ook Van Nieuwkerk-De Jong zegt dat er voor moet worden gewaakt dat de menselijke factor door digitalisering verloren gaat. Maatwerk blijft in bepaalde gevallen nodig.

Termijnen bij elektronisch verkeer tussen bestuur en burger

Van Heukelom-Verhage gaat voorts in op de lessen die geleerd kunnen worden uit de jurisprudentie over de Wet elektronisch bestuurlijk verkeer die in 2004 in werking is getreden. Het criterium in deze wet voor het tijdstip waarop een burger of bestuursorgaan een bericht heeft ontvangen, is het moment waarop het bericht het systeem van gegevensverwerking van de geadresseerde heeft bereikt. De jurisprudentie daarover is vooral relevant voor de vraag hoe een bestuursorgaan kan bewijzen dat het een bericht heeft verzonden en dat de burger het heeft ontvangen en vice versa (artikel 2:17 Awb). Wanneer het bestuursorgaan digitaal een besluit verstuurt en de burger daar niet tijdig kennis van neemt, kan de burger de fatale bezwaartermijn missen. Een belangrijke uitspraak in dit kader is die van de Centrale Raad van Beroep (hierna: Centrale Raad) over een student die van de IB-groep (thans DUO) in haar digitale 'MijnDUO'-omgeving een bericht krijgt dat haar uitwonende beurs is omgezet in een thuiswonende beurs.⁸ Zij neemt niet tijdig kennis van dit bericht en mist daardoor de bezwaartermijn. Vervolgens is de rechtsvraag of de datum waarop het bericht in MijnDUO is geplaatst de datum is dat de bezwaartermijn is gaan lopen. De Centrale Raad oordeelt dat de bezwaartermijn in beginsel gaat lopen zodra er berichten in MijnDUO worden geplaatst, omdat (a) betrokkene er voor heeft gekozen via die weg berichten van DUO te ontvangen en (b) in de algemene voorwaarden van DUO is opgenomen dat berichten van DUO dan alleen in MijnDUO worden geplaatst. De student

⁸ CRvB 7 augustus 2013, ECLI:NL:CRVB:2013:1216.

wordt dan geacht het bericht te hebben ontvangen. Overigens moet het bestuursorgaan wel kunnen bewijzen dat een bericht op genoemd moment is geplaatst, wat DUO in dit geval niet kon. Van Heukelom-Verhage vestigt de aandacht op het feit dat deze jurisprudentie van belang is als in de toekomst 'Mijn Overheid' een vergaarbak wordt van alle berichten die verschillende bestuursorganen op de burger afvoeren. Je zou zeggen dat het met digitale systemen juist heel gemakkelijk moet zijn om een dergelijke datum te achterhalen. Van den Heuvel wijst er echter op dat bouwers van dit soort systemen zich nooit uit zichzelf zouden realiseren dat zo iets achteraf nog moet kunnen worden bewezen. Dit soort systemen zijn gericht op het nu en op de toekomst, niet op het verleden.

Termijnen bij digitale beroeps- en hoger beroepsprocedures

De behandeling van deze en andere jurisprudentie door Van Heukelom-Verhage leidt tot vragen over de bewijsbaarheid dat stukken zijn verzonden en ontvangen in de fase bij de rechter. Waar de voorfase voorlopig optioneel digitaal verloopt, verloopt de bestuursrechtelijke procedure voor de rechter straks (grotendeels) verplicht digitaal. Verburg merkt op dat op grond van het wetsvoorstel het tijdstip dat de bestuursrechter een stuk ontvangt het tijdstip is waarop het bericht het systeem voor gegevensverwerking van de rechter heeft bereikt. Voor het tijdstip dat de procespartij een stuk ontvangt, is bepalend het tijdstip waarop een digitale kennisgeving per e-mail aan de betrokkene is verstuurd. Anders dan in de MijnDUO-uitspraak hoeven procespartijen dus niet constant hun 'Mijn Zaak'-omgeving te controleren. Van Heukelom-Verhage vraagt zich af hoe wenselijk het is dat straks je e-mailbox volstroomt met kennisgevingen, zeker wanneer dit systeem ook voor de 'Mijn Overheid'-omgeving gaat gelden.

Overige aandachtspunten voor gedigitaliseerde bestuursrechtspraak

Andere kwesties die spelen bij de digitalisering van de rechtspraak, variëren van vragen bij de tools van het 'Mijn Zaak'-portaal tot meer fundamentele vragen. In die eerste categorie vallen vragen over hoe advocaten digitaal beroep kunnen gaan instellen. Zo noemt Levelt de onwenselijke situatie waarin een advocaat alleen via zijn persoonlijke DigiD een beroep aanhangig kan maken, omdat er niet iets als een 'kantoor-DigiD' bestaat. Verburg licht toe dat professionele procesvertegenwoordigers met de invoering van digitaal procederen via E-herkenning (gekoppeld aan een Kamer van Koophandelnummer) of via barnummers (gekoppeld aan een advocaatnummer) beroep kunnen instellen. Een nadeel van barnummers kan zijn dat als de advocaat ziek wordt en er een vervanger moet komen die een ander barnummer heeft. Een ander onderwerp waar volgens Weij over moet worden nagedacht is of er een beperking moet komen op het aantal bits en bytes dat kan worden geüpload in de 'Mijn Zaak'-omgeving. Het belang daarvan is dat wordt voorkomen dat vlak voor het verstrijken van een termijn tijdens het uploaden van stukken de uploadbox volloopt. Christiani verwacht wat dat betreft weinig problemen en wijst op het feit dat het Omgevingsloket ook geen beperkingen kent op dat punt. Daar gaan veel gegevens in om. Een andere vraag is op welke wijze stukken straks moeten worden aangeleverd. Wordt het format voor het aanleveren gestandaardiseerd of worden er verschillende standaarden herkend? Weij noemt namelijk dat hij als IT-advocaat documenten in allerlei soorten en maten krijgt aangeleverd. Verder wordt nog gesproken over de manier waarop vertrouwelijke stukken onderdeel kunnen gaan uitmaken van het dossier. 8:29 Awb-stukken kunnen straks namelijk nog op papier worden aangeleverd, maar de vraag is hoe dat samen gaat met de rest van het digitale dossier. Tot slot noemt Weij nog dat het voor de sociale advocatuur onwenselijk is om direct online te moeten betalen zodra beroep

aanhangig wordt gemaakt, omdat voor hen op dat moment soms nog niet duidelijk is of toevoeging wordt toegewezen.

Van fundamentele aard is de vraag hoe procespartijen een bevestiging ontvangen dat hun digitale stukken bij de rechtbank zijn ontvangen om zo zeker te kunnen zijn dat de stukken op tijd zijn ingediend. Van Heukelom-Verhage merkt dat er vanuit de advocatuur een sterke roep om zekerheid is. Professionele partijen, zoals de advocatuur, hebben namelijk van het tijdig versturen van informatie hun vak gemaakt. Verburg merkt op dat de gedachte is dat men na het digitaal indienen van de stukken direct een automatisch gegenereerde e-mail ontvangt. Weij vraagt aandacht voor de gevallen waarin het door een storing niet mogelijk is om stukken in te dienen. Vanuit het publiek wordt gewezen op de mogelijkheid om een print screen te maken, waardoor men kan aantonen wat de reden is geweest dat stukken te laat zijn ingediend. Verburg wijst er ter vergelijking op dat rechters in voorkomende gevallen zoals rond Kerst nu ook bij PostNL navraag doen over mogelijke problemen met de postbezorging wanneer stukken te laat binnenkomen. Tot slot noemt zowel Weij als Van den Heuvel het punt dat er vraagtekens kunnen worden gezet bij de digitale vaardigheden van advocaten. Weij vertelt dat één op de vijf advocaten niet in staat was om zijn foto op de voorgeschreven manier te uploaden ten behoeve van de advocatenpas.

4. Technische mogelijkheden

Op het congres komt naar voren dat de technische mogelijkheden in ieder geval niet in de weg mogen staan aan succesvolle digitalisering van organisaties die actief zijn in het bestuursrecht. Van Heukelom-Verhage wees, zoals al genoemd, op het succes van het track and trace-systeem voor Haagse bezwaarschriften. Van den Heuvel neemt de aanwezige juristen wat verder mee in de (voor hen vaak toch ietwat duistere) wereld van ICT-mogelijkheden. Hij formuleert het doel van digitalisering als volgt:

‘Een professional moet op ieder moment met ieder apparaat op iedere werkplek met de beste hulpmiddelen op basis van de meest actuele informatie in een veilige omgeving kunnen werken voor zowel nieuwe als bestaande cliënten met de juiste professionals.’ De sleutel om dat doel te bereiken zit volgens hem in een goed dossier- en documentmanagementsysteem. Alvorens men een dergelijk systeem invoert, moet de basis van een systeem binnen een organisatie op orde zijn. Men moet in dat kader denken aan een goedwerkende server en sterke firewalls. Vervolgens moet het managen van financiën en relaties op orde zijn, bijvoorbeeld door goed functionerende tijdschrijfprogramma’s. Daarna kan er een goed werkend dossier- en documentmanagement worden ingevoerd. Dit houdt in dat documenten op een consistente en universele wijze worden opgesteld, opgeslagen en verstuurd. Hierdoor kan bijvoorbeeld kantoorbreed worden ingezien welke e-mails naar cliënten zijn verstuurd. Door zowel de basis, het tijdschrijven en het cliëntcontact, als het dossier- en documentmanagement op orde te brengen, kunnen advocatenkantoren vervolgens met portals en dashboards voor cliënten gaan werken. Dit zijn aantrekkelijke tools voor cliënten, waarbij zij vanuit hun eigen organisatie toegang hebben tot bijvoorbeeld de kennisomgeving van het advocatenkantoor en de processtukken die voor hen worden geschreven. Dergelijke tools zijn van groot belang voor advocatenkantoren in verband met de kennisconcurrentie tussen de verschillende kantoren.

Hoewel het eerste deel van Van den Heuvels lezing voornamelijk gaat over de digitalisering van de werkprocessen van advocatenkantoren, is zijn visie ook van toepassing op de andere partijen die zich moeten gaan voorbereiden op de digitalisering van het bestuursrecht. Zijn kernboodschap is dat professionals in staat moeten zijn om altijd en overal hun werk te kunnen doen. Alle partijen die zich klaar moeten maken voor de gedigitaliseerde bestuursrechtspraak moeten zorgen dat hun dossiers

straks in digitale versie beschikbaar zijn en op orde zijn.

Tot slot noemt Van den Heuvel nog een aantal voorbeelden van digitale tools die van pas kunnen komen in het bestuursrecht. Reeds genoemd is de tool die voorkomt dat bij een document allerlei informatie wordt meegestuurd. Daarnaast kan nog worden gedacht aan de voor velen reeds bekende online juridische databases, zoals Legal Intelligence. Ook kan het systeem binnen een organisatie worden omgezet naar een zogenaamde cloud infrastructuur. Dit houdt in dat er een beveiligde verbinding is tussen de plek waar men werkt en het datacentrum. De gehele werkomgeving wordt in dat geval door een datacentrum op afstand beheerd. Het enige mogelijke nadeel is dat men altijd verbinding met internet moet hebben.

5. **Kantttekeningen bij de technische mogelijkheden**

Ondanks de geschetste technische mogelijkheden waarschuwen Weij en Van den Heuvel voor een digitaliserings-big bang. Die opvatting komt ook duidelijk naar voren in de discussie met de deelnemers. De kernaanbeveling van de deelnemers is dat de digitalisering van het bestuursrecht gefaseerd moet worden ingevoerd. In het kader van die aanbeveling zette De Groot de volgende aandachtspunten uiteen: digitalisering moet niet met een big bang worden ingevoerd, maar via een groeimodel. Het is daarbij een goed idee om te beginnen met een kleine scope, bijvoorbeeld door de invoering van de digitalisering van het bestuursrecht per sub-rechtsgebied te laten verlopen. Voorts moet er volgens de discussiegroep regelmatig tussentijds worden geëvalueerd en moeten er voldoende escapes zijn tijdens de gefaseerde invoering. Verder wordt benadrukt dat de rechtspraak geen angst moet hebben om de deadlines van de verschillende fases uit te stellen wanneer het project lijkt te falen door tijdsdruk. Tot slot wordt aanbevolen om de gehele organisatie te betrekken bij de omvorming. Deze aandachtspunten in combinatie met vol-

doende pilots achten de deelnemers de formule om tijdig de mogelijke kinderziektes uit de gedigitaliseerde bestuursrechtspraak te halen. Naast ‘fasering’ is ook ‘maatwerk’ een veelgehoord woord tijdens de discussie ter afsluiting van het congres, voornamelijk in het kader van de digitalisering van de overheid. Doordat digitalisering gepaard gaat met standaardisering, is voor de niet-standaardgevallen maatwerk vereist (zie ook de opmerking van Van der Velden in paragraaf 3). Stefan Pool (beleidsondersteunend medewerker bij het Waterschap Noorderzijlvest) noemt in dat kader dat de digitalisering van de overheid een middel moet zijn voor betere dienstverlening, maar geen doel. Van Nieuwkerk-De Jong stelt dat overwogen kan worden of het digitaal communiceren met de overheid wellicht een keuze zou moeten zijn, in die zin dat degenen die niet in staat zijn om digitaal te communiceren om maatwerk kunnen verzoeken. Shirley von Kriegenbergh (jurist bij FNV Bondgenoten) is daar een groot voorstander van, maar andere aanwezigen noemen dat het probleem van een gebrek aan vaardigheden om digitaal te communiceren door het verloop van de tijd vanzelf zal worden opgelost.

Tot slot wijst Weij nog op het feit dat de verschillende partijen die te maken hebben met het bestuursrecht afhankelijk worden van IT-leveranciers. Hij oppert dat de NOvA wellicht een rol op zich moet nemen voor de advocatuur door keurmerken te verstrekken aan betrouwbare IT-leveranciers.

6. **Aanbevelingen**

In dit verslag is al een aantal maal verwezen naar aanbevelingen die de deelnemers van het congres doen voor een succesvolle digitalisering van het bestuursrecht. De meeste overeenstemming blijkt te bestaan over de invoering van een landelijke unit die buiten-zittingszaken afdoet, een idee dat als het aan de aanwezigen van het JB Congres ligt direct kan worden ingevoerd zodra het bestuursrecht is gedigitaliseerd. Om de digitalisering van de bestuurs-

rechtspraak te doen slagen, wordt gepleit voor gefaseerde invoering en voldoende pilots. Voor de digitale overheid wordt bepleit dat de overheid in haar contacten met burgers, ondanks de voordelen van digitalisering, maatwerk moet blijven leveren voor de niet-standaardgevallen. Ook moet er aandacht zijn voor de persoonlijke toon van bestuursorganen jegens burgers. Verder komt meermalen gedurende het congres naar voren dat bestuursorganen bij de digitalisering van zowel hun interne als externe processen zoveel mogelijk rekening moeten houden met de digitalisering van de rechtspraak. Door nu al in de pas te gaan lopen met de vraag uit de externe wereld, kunnen bestuursorganen een hoop tijd en geld besparen. Met deze aanbevelingen sluit het interactieve en leerzame JB Congres 2013 af.

Kosten: € 80,-
per persoon,
ex btw

EHRM: heden en toekomst

Woensdag 23 april 2014 - Dudok Den Haag

Tijdens dit symposium bespreken experts op het gebied van het Europees Hof voor de Rechten van de Mens (EHRM) de recente ontwikkelingen binnen de rechtspraak van het EHRM te Straatsburg.

Dit gebeurt aan de hand van algemene leerstukken en materiële grondrechten en de rechtspraak over de procedure in Straatsburg. Tevens wordt er vooruitgeblikt op de toekomst en worden de laatste ontwikkelingen van het EHRM besproken.

Tijdens het symposium op 23 april 2014 wordt ook de eerste editie van het tweedelige **Sdu Commentaar EVRM** uitgereikt aan Jos Silvis.

Deelnemers kunnen
Sdu Commentaar EVRM
(online & boeken)
met 25% korting
aanschaffen!

2

NEDERLANDSE ORDE VAN ADVOCATEN

PO
ADVOCATEN

Sdu JURIDISCHE
OPLEIDINGEN

13.30 – 14.00

Inschrijving en ontvangst met koffie

14.00 – 14.15

Opening

Door dagvoorzitter prof. mr. Wihelmina
Thomasse en Annemarie Arts

HEDEN: STAND VAN ZAKEN VAN DE RECHTSPRAAK VAN HET EHRM

14.15 – 14.35

**Beeld van de rechtspraak van het EHRM
op het terrein van de algemene leerstukken
en materiële grondrechten**

Door prof. mr. Janneke Gerards

14.35 – 14.50

Discussie

14.50 – 15.10

**Beeld van de rechtspraak van het EHRM op
het terrein van de procedure in Straatsburg**

Door prof. dr. Yves Haeck

15.10 – 15.30

Discussie

15.30 – 16.00

Koffie/thee pauze

TOEKOMST: PERSPECTIEVEN VOOR HET EHRM

16.00 – 16.20

**Nieuwe ontwikkelingen bij het EHRM:
het 15e en 16e Protocol en verder?**

Door prof. mr. Martin Kuijer

16.20 – 16.40

Discussie

16.40 – 16.45

**Presentatie EVRM-commentaar en
aanbieding aan mr. Jos Silvis**

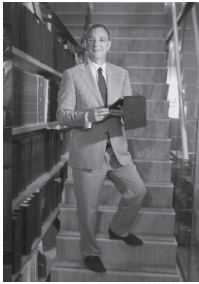
16.45 – 17.00

**Enkele bespiegelingen over de toekomst
van het EHRM van binnenuit**

Door mr. Jos Silvis

17.00 – 17.45

Borrel

**De Praktijk van
Ferry, Erik, Laurien,
Mark, Mieke, Jolling,
Rieme-Jan, Rik en Toon**

DE PRAKTIJKBLADEN VAN SDU

SDU PRAKTIJKBLADEN: RECHT IN DE PRAKTIJK

Met de Praktijkbladen van Sdu leest u op een ontspannen wijze over alle ontwikkelingen binnen uw vakgebied. De deskundige redactie volgt jurisprudentie, rechtspraak en literatuur op de voet en vertaalt nieuwe inzichten naar leesbare, verdiepende en praktijkgerichte artikelen. Hiermee bent u altijd op de hoogte van de laatste ontwikkelingen en kunt u uw cliënten op de juiste wijze adviseren.

Voor bijna ieder juridisch vakgebied is er een Praktijkblad in de vorm van een tijdschrift, online en app (Android, iPhone & iPad), inclusief een wekelijks e-zine. Zo blijft u bij op de manier die bij u past, waar en wanneer u dat wilt.

Oordeel zelf. Kijk op www.rechtindepraktijk.nl voor een gratis proefabonnement.

Sdu UITGEVERS

Cursusoverzicht

Bestuursrecht

Basiscursus

NOvA: 4PO juridisch

Praktisch omgaan met Wob-verzoeken*

Interessant voor verzoeker en bestuursorgaan

Donderdag 24 april 2014 • Hotel Breukelen

Mr. Arjan Kleinhout - Advocaat bij De Brauw Blackstone Westbroek Advocaten en Notarissen.

Mr. Sjoerd van den Ende - Advocaat bij Kennedy van der Laan.

Verdiepingscursus

NOvA: 5PO juridisch

Bestuurlijke boete versus strafbeschikking**

Bestraffende handhaving door bestuur en OM

Woensdag 7 mei 2014 • Hotel Breukelen

Prof. mr. Henry Sackers - Hoogleraar Bestuurlijk sanctierecht, vaksectie Straf- en Strafprocesrecht, Universiteit Nijmegen.

Dr. mr. Rens Koenraad - Plaatsvervangend rechter rechtbank 's-Gravenhage, senior jurist rechtbank Breda, sector Bestuursrecht.

Tweedaagse basisopleiding

NOvA: 10VSO/PO

Ambtenarenrecht, van aanstelling tot ontslag*

Inzicht in de (hoofd-)problematiek in het ambtenarenrecht

Donderdag 30 oktober 2014 en woensdag 12 november • Hotel Breukelen

Drs. Paul van der Heijden - Bedrijfsjurist, Politie Midden en West Brabant Tilburg.

Dr. mr. Steven Jellinghaus - Advocaat, De Voort Advocaten | Mediators, Tilburg.
Universitair docent, Universiteit van Tilburg.

Een overzicht van alle cursussen? Neem een kijkje op onze website:

www.sdujuridischeopleidingen.nl